

Gümüşhane İli ve Çevresinde Süt Sığırcılığı Yapan İşletmelerin Sosyal, Ekonomik ve Teknik Analizi

Nuray DEMİR¹ Canan SANCAR²

¹ Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Erzurum

² Kelkit Aydın Doğan Meslek Yüksek Okulu, Muhasebe ve Vergi Bölümü, Gümüşhane
e-posta: ipcioglu@atauni.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 15.08.2012

Özet: Gümüşhane ilindeki süt sığırcılığı yapan işletmelerin teknik ve ekonomik özelliklerinin belirlenmesi çalışmada amaçlanmıştır. Bu kapsamda Gümüşhane ilinde süt sığırcılığının yoğun olarak yapıldığı Kelkit, Şiran ve Köse ilçeleri çalışma alanı olarak belirlenmiş olup bu ilçelerde 134 anket yapılmış ve elde edilen verilere betimleme analizleri uygulanmıştır. Sonuç itibarıyla her üç ilçede de kültür ırkı hayvanların yoğun olarak bulunduğu ancak hayvancılıktan yeterli gelir elde edilemediğinden dolayı çoğu üreticinin göç ettikleri belirlenmiştir. Bu açıdan bölgenin cazibe merkezi haline getirilmesi ve yapılan hayvancılıktan kar elde edilebilmesi için süt üretim tesislerinin kurulmasına ve tesislerin kurulması için de yatırımcıların ve politika yapıcıların katkılarının olmasının gerekliliği çalışmada vurgulanmaktadır.

Anahtar sözcükler: Gümüşhane, Süt Sığırcılığı, Betimleme Analizleri

Technical And Economical Analysis Of The Farms Which Are Engaged In Dairy Farming In The Province Of Gümüşhane And Its Vicinity

Abstract: The study aimed at determining the technical and economical characteristics of the farms engaged in dairy farming in the province of Gümüşhane. Within this scope, the counties of Kelkit, Şiran and Köse where the dairy farming is heavily performed were chosen to be the study field. 134 surveys were carried out in these counties, and descriptive analysis was applied to the obtained data. The study found that the culture breeds of animals are raised in the three counties, but most of the farmers moved since they did not earn enough from animal husbandry. To this end, it was emphasized in the study that the investors and the milk productive facilities should be established and the region should be made attractive to produce income from the dairy farming and the policy makers should contribute to the establishment of these facilities.

Key words: Gümüşhane, Dairy farming, Descriptive analysis

1. GİRİŞ

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınma ve sanayileşme çabaları içerisinde tarım sektörünün önemi gün geçtikçe artmaktadır. Sanayileşme yolunda büyük mesafe almış gelişmiş ülkelerde dahi tarım hem ekonomik hem de sosyal açıdan büyük önem arz etmektedir. Tarım sektörü, dünyadaki önemine paralel olarak ülkemizde de ekonomik kalkınma için itici bir sektör konumundadır.

Tarım sektörü içerisinde yer alan hayvancılık sektörünün ise üretim içerisindeki payı oldukça önemli olup, gelişmiş ülkelerin çoğunda hayvancılığın tarımsal üretim içerisindeki payı %50'nin üzerindedir. Bu değer örneğin; Fransa'da %60, İngiltere'de %70 ve Almanya'da %75'e kadar yükselmektedir. Türkiye'de ise hayvansal üretim bitkisel üretimden sonra gelmekte olup, tarımsal üretim değerinin %25-30'unu oluşturmaktadır (Hekimoğlu ve Altındağ, 2008)

Hayvansal ürünlerin ülke ekonomisi açısından olduğu kadar toplum sağlığı açısından da önemi tartışılmazdır. Sanayi kesiminin temel girdisi olan süt, insan için gerekli olan hayvansal protein ihtiyacının %45'ini karşılamaktadır. Bilindiği gibi süt özellikle protein, yağ, vitamin (C vitamini hariç) ve mineraller (başta kalsiyum ve fosfor olmak üzere) gibi beslenmede çok önemli olan toplam 85 besin ögesini içermesi nedeni ile sağlıklı beslenmenin temel unsurudur (Boran, 2010). Türkiye'de gıda sanayi içerisinde %15 üretim değerine sahip olan süt ve süt ürünleri sanayi, gerek sütün çok sayıda besin ögesini bileşiminde bulundurması ve insan yaşamının her evresinde tüketilmesi gereken temel bir besin maddesi olması ve gerekse ülke ekonomisine sağladığı katma değer açısından son derece önemli bir sektördür (Demir ve Yavuz, 2012; Yörük, 2007).

Ulusal Süt Konseyinin istatistiklerine göre, Dünyada ve Türkiye'de süt üretiminin en önemli kaynağı büyükbaş hayvanlardır. Büyükbaş hayvanların toplam süt üretimi içerisindeki payı Dünya için %83.5 iken, Türkiye için %92.0'dır. Dünyada toplam sığır varlığı 2010 yılında 1 milyar 428 milyon baş olarak açıklanmıştır. FAO verilerine göre sığır varlığı 2001 yılından bu yana düzenli bir artış göstermektedir. 2009 yılında toplam sığır varlığı bir önceki yıla göre %0,61 oranında artış gösterirken, 2010 yılındaki artış oranı %0,64 olmuştur. Dünya genelinde sığır varlığı artmasına karşın 2010 yılında dünya süt ineği varlığı azalmıştır. Örneğin, AB'de süt ineği sayısı 2009 yılında yaşanan %2,2'lik düşüşe benzer şekilde 2010 yılında da bir önceki yıla oranla %2,3 azalarak 23,6 milyon baş olmuştur. Dünya süt üretimi 2009 yılında 709 milyon ton iken 2010 yılında sadece %1.8 artış göstererek 721 milyon ton olmuştur (USK, 2011).

TÜİK 2012 verilerine göre Türkiye'de 2002-2009 yılları arasındaki hayvan varlığı değerlendirildiğinde, 2007'ye kadar olan süreçte sığır sayısında düzenli bir artışlar olmuştur. Toplam sığır varlığında 2008'de %1,6 ve 2009'da %1,25 azalış olurken 2010 yılında bir önceki yıla göre %6,6, 2011 yılında ise %8,9 oranında artış olmuş ve 12.386.337 başa ulaşmıştır. Türkiye'de 2002-2011 döneminde toplam sığır sayısında %26,3'lük bir artışın olmasına karşın aynı dönemde sağılan sığır sayısı %10,3 azalmış, 2011 yılında ise bir önceki yıla göre %10,2 oranında artış göstermiştir (TÜİK, 2012). Türkiye'de toplam süt üretimi, dünya genelinde gözlenen düşüşün aksine 2011 yılında bir önceki yıla göre %10,6 oranında artarak 15,05 milyon ton olmuştur. 2011 yılında süt üretiminde gerçekleşen büyüme oranı (%10,6), 2010'da bir önceki yıla göre gerçekleşen oransal büyümeden (%8,5) daha fazladır (USK, 2011).

Bölgesel açıdan bakıldığında araştırma kapsamındaki Doğu Karadeniz Bölgesine ait hayvan varlığı ülke değerleri ile kıyaslandığında, bölge genelinin engebeli arazi yapısı ve iklimi nedeniyle oransal olarak önemli yere sahip değildir. Toplam sığır varlığı 62.825 bin olan bölgede, çalışma alanımızı oluşturan Gümüşhane ilinin sığır varlığı 17.384 baş olup bölgenin sığır varlığının yaklaşık %28'ini bünyesinde bulundurmaktadır. Bölgede genelde sığır yetiştiriciliği aile işletmeciliği şeklinde yapılmakta olup, ülke genelinin toplam sığır sayısının %4'üne sahiptir (DOKA, 2010-2013). Bölge açısından önemli hayvan varlığına sahip Gümüşhane ili çalışma kapsamına alınmıştır. Ancak önemli ölçüde hayvan varlığına sahip olmasına rağmen, işletme başına düşen arazi miktarındaki azalma eğilimi; modern tarım tekniklerinin kullanılmasını engellemekte, genç işletmecileri sektör dışına çıkmaya zorlamakta, aslında kullanılmayan arazi varlığı olmasına rağmen muhatap fazlalığından dolayı sektörde yatırım yapmak isteyenlere de tahsis edilememekte, alan bazlı faaliyetler üzerinden Gümüşhane iline gelmesi gereken destek miktarını azaltmakta, sektörü destekleyen aracı sektörlerle yaşama imkanı tanınmamakta ve nihayet işletme gelirleri azalmaktadır. (PSR, 2010).

Bütün bu faktörler ışığında, Gümüşhane ili coğrafi yapısının bozuk ve arazilerin yetersizliği gibi birçok faktörün etkisiyle cazibe merkezi konumunda olmadığından, göç veren bir il konumundadır. Göç, tarımla uğraşacak genç nüfusu olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle çalışmada, bölge açısından önemli ölçüde hayvan sayısına sahip Gümüşhane ilinde süt sığırıcılığı yapan işletmelerinin ve işletmecilerin yapısı ve sektörle ilgili problemler doğru bir şekilde tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu şekilde sektörün cazip hale getirilmesi ve genç nüfusun bulunduğu yerde kalabilmesi ve süt sığırıcılığından kar elde edilebilmesi için ortaya çıkan problemlere yönelik çıkarımlarda bulunulmuştur. Ayrıca çalışmanın sonucunun, kırsal kalkınma politikaları eşliğinde tarım sektöründe kaynakların doğru kullanımı ve

geliştirilmesine de hizmet etmesi ve uygulanacak bölgesel bazdaki politikalara ışık tutması beklenmektedir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışma ana materyali, Gümüşhane iline ait süt sığırcılığının en yoğun yapıldığı ilçelerde yapılan anket çalışması ile elde edilmiştir. Yardımcı materyaller ise; konu ile yakın dan ilgili yerli ve yabancı çalışmalar kullanılarak elde edilmiştir. Elde edilen veriler betimleyici analizlerde kullanılmıştır.

Çalışma alanını Gümüşhane iline ait ilçeler oluşturmaktadır. Anket yapılan ilçelerin seçiminde, bölgeyi temsil etmesi düşüncesinden hareket edilmiştir. Bu kapsamda Gümüşhane ilini temsil ettiği düşünülen Kelkit, Şiran ve Köse ilçeleri seçilmiştir. Bu ilçelerde 25 baş ve üstü hayvan barındıran işletmeler tam sayım esasına göre anket çalışması yürütülmüştür. Toplam bu kapsamdaki işletme sayısı esas alınarak Kelkit'te 52, Şiran'da 31 ve Köse'de 31 olmak üzere toplam 134 adet anket yapılmıştır. Anket çalışması sonucunda elde edilen veriler belirli bir kodlama dahilinde EXCEL dosyasına yüklenmiş ve LİMDEP paket programında çalışmaya ait betimleme analizleri yapılmıştır.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırmada, üç ilçede (Kelkit, Şiran ve Köse) 134 işletme sahibi ile yapılan anket çalışması sonucunda Gümüşhane ili ve çevresinde süt sığırcılığı yapan işletmelerin teknik ve ekonomik durumları ile ilgili analizler yapılmış olup, sonuçlar aşağı yer alan çizelgelerde belirtilmiştir. Bu kapsamda Tablo 1'de anket yapılan işletmelerdeki kişilerin yaşları dikkate alındığında, kişiler içerisinde her üç ilçe içinde en fazla payı 45-54 yaş aralığındaki kişiler oluştururken, en az payı da 15-24 yaş aralığındaki kişiler oluşturmaktadır.

Tablo 1. Ankete katılan işletmecilerin yaş gruplarına göre dağılımları

İşletmecinin yaşı	Kelkit		Şiran		Köse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
15-24	0	0.0	0	0.0	2	3,9	2	1.5
25-34	4	7.7	3	9.7	5	9.8	12	9.0
35-44	15	28.8	8	25.8	14	27.5	37	27.6
45-54	20	38.5	11	35.5	21	41.2	52	38.8
55<	13	25.0	9	29.0	9	17.6	31	23.1
Toplam	52	100	31	100	51	100	134	100

Tablo 2'de anket yapılan işletmelerdeki işletmecilerin eğitim durumları gösterilmektedir. Her üç ilçede en fazla payı ilkokul mezunu işletmeciler alırken, en düşük payı ise Kelkit ve Köse ilçelerin ve genel itibariyle de üniversite mezunları, Şiran ilçesinde ise lise mezunlarının aldığı görülmektedir.

Tablo 2. Ankete katılan işletmecilerin eğitim durumlarına göre dağılımları

İşletmecinin eğitim durumu	Kelkit		Şiran		Köse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
İlkokul	27	51.9	18	58.1	25	49.0	70	52.2
Ortaokul	11	21.2	6	19.4	10	19.6	27	20.2
Lise	14	26.9	3	9.6	11	21.6	28	20.9
Üniversite	0	0.0	4	12.9	5	9.8	9	6.7
Toplam	52	100.0	31	100.0	51	100.0	134	100.0

İşletmecilerin ailelerinde yer alan birey sayıları dikkate alındığına bu durum çizelge 3'de gösterilmiştir. Tabloya göre en fazla payı Kelkit ve Köse ilçelerinde ailelerinde 1-3 kişi yaşayan, Şiran ilçesinde ise 4-6 kişinin yaşayan işletmeler yer almaktadır. En az payı ise

her üç ilçede de işletmesinde 10 kişinin üzerinde bireyin yaşadığı işletmelerin aldığı tablodan görülmektedir.

Tablo 3. Ankete katılan işletmecilerin ailelerinde yaşayan birey sayılarına göre dağılımları

Ailedeki birey sayısı	Kelkit		Şiran		Köse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1-3	40	76.9	12	38.7	43	84.3	45	70.9
4-6	9	17.4	13	41.9	7	13.7	29	21.6
7-9	2	3.8	3	9.7	1	2.0	6	4.5
10<	1	1.9	3	9.7	0	0.0	4	3.0
Toplam	52	100.0	31	100.0	51	100.0	134	100.0

Tablo 4’de yıllık olarak elde edilen gelir miktarları gösterilmektedir. Buna göre Kelkit ve Şiran ilçelerinde en fazla gelir grubunun 6-10 bin TL civarında yoğunlaştığı, Köse ilçesinde ise 1-5 bin TL civarında yoğunlaştığı görülmektedir. En az payı ise her üç ilçe için ise geliri 41bin TL’den fazla olan grup oluşturmaktadır. Bu durum üreticilerin gelir düzeyinin ne kadar düşük olduğu ve bunun bir sonucu olarak ta göçün kaçınılmaz olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. Ankete katılan işletmecilerin yıllık olarak elde ettikleri gelir gruplarına göre dağılımları

Elde edilen gelir (bin TL)	Kelkit		Şiran		Köse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1-5	1	1.9	8	25.8	18	35.3	27	20.1
6-10	25	48.1	13	41.9	10	19.6	48	35.8
11-20	10	25.0	9	29.0	15	29.4	37	27.6
21-40	13	19.2	1	3.3	5	9.8	16	11.9
41<	3	5.8	0	0.0	3	5.9	6	4.6
Toplam	52	100.0	31	100.0	51	100.0	134	100.0

İşletmecilerin tarımdan elde ettikleri gelir yüksek olmadığı için tarım dışı diğer sektörlerden gelir elde etmek için çaba içinde oldukları bilinmektedir. Batı Marmara ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde yapılan bir çalışmada 540 adet işletme ile anket yapılmış ve Batı Marmara Bölgesinde çiftçilerin %29,1’inin, Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde ise %41,4’ünün tarım dışında başka faaliyetlerde buldukları belirlenmiştir (Demir ve Yavuz, 2010). Bu kapsamda Tablo 5’de her üç ilçede de yüksek oran işletmecilerin tarım dışı faaliyetlerde gelir elde etmek amacıyla buldukları gözlenmiştir.

Tablo 5. Ankete katılan işletmecilerin tarım dışı faaliyette bulunma durumlarına göre dağılımları

Tarım dışı faal. bulunma	Kelkit		Şiran		Köse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Hayır	0	0.0	0	0.0	11	21.6	11	8.2
Evet	52	100.0	31	100.0	40	78.4	123	91.8
Toplam	52	100.0	31	100.0	51	100.0	134	100.0

Tarım dışı faaliyette bulunan kişiler yaptıkları faaliyetlerden gelir elde ettikleri gelirlerin miktarlarına göre işletmelerin dağılımları ise Tablo 6’da görülmektedir. Buna göre en fazla payı Kelkit ve Şiran ilçelerinde işletmecilerin yıllık ortalama tarım dışı faaliyetlerde elde ettikleri gelirin 6-10 bin TL civarında olduğu grup alırken, Köse ilçesinde ise en fazla payı

1-5 bin TL civarında gelir elde eden grup almaktadır. En az payı ise her üç ilçe için ise geliri 21 bin TL'ye ulaşan grup almaktadır.

Tablo 6. Ankete katılan işletmecilerin yıllık tarım dışı faaliyetlerden elde ettikleri gelir gruplarına göre dağılımları

Tarım dışı gelir (bin TL)	Kelkit		Şiran		Köse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
yok	0	0.0	0	0.0	11	21.6	11	8.2
1-5	7	13.5	14	45.2	19	37.3	40	29.9
6-10	38	73.1	14	45.2	11	21.6	63	47.0
11-20	5	9.6	0	0.0	6	11.8	11	8.2
21<	2	3.8	3	9.6	4	7.8	9	6.6
Toplam	52	100.0	31	100.0	51	100.0	134	100.0

İşletmeciler elde ettikleri gelirin bir bölümü ile yatırım yapmak isterler. Ancak elde edilen gelirin fazla olmaması tarım sektöründeki kişilerin yatırım yapmalarını engellemektedirler. Bu açıdan Tablo 7'de işletmecilerin tarım dışı yatırım yapma durumları gösterilmektedir. Buna göre her üç ilçe içinde geçerli olan durum yatırım yapmadıkları yönde olmalarıdır. Bu durum işletme sahiplerinin göç etme eğiliminde oldukları sonucunu da beraberinde getirmektedir.

Tablo 7. Ankete katılan işletmecilerin yatırım yapma durumlarına göre dağılımları

Tarım dışı yatırım	Kelkit		Şiran		Köse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Hayır	31	59.6	19	61.3	36	70.6	86	64.2
Evet	21	40.4	12	38.7	15	29.4	48	35.8
Toplam	52	100	31	100	51	100	134	100

Türkiye standartlarında hemen hemen herkes bir sosyal güvenceye sahiptir. Tablo 8'de işletmecilerin sosyal güvence durumları gösterilmektedir. Bu kapsamda her üç ilçede işletmecilerin en fazla SGK'ya sahip oldukları, en az payı ise özel sigortaya sahip kişiler oluşturmaktadır. Kelkit ve Şiran ilçelerinde özel sigortaya sahip hiç kimse yokken, köse ilçesinde ise 1 kişi bu kapsamdadır. Anket yapılan kişiler içerisinde sigortası olmayan Kelkit'te %5,8, Şiran'da %3,2 ve Köse'de ise %7,8 oranında kişi mevcuttur.

Tablo 8. Ankete katılan işletmecilerin sosyal güvenceye sahip olma durumlarına göre dağılımları

Sosyal güvence	Kelkit		Şiran		Köse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
yok	3	5.8	1	3.2	4	7.8	8	6.0
SGK	48	92.3	28	90.3	34	66.7	110	82.1
Yeşilkart	1	1.9	0	0.0	2	3.9	3	2.2
Özel	0	0.0	0	0.0	1	2.0	1	0.7
Diğer	0	0.0	2	6.5	10	19.6	12	9.0
Toplam	52	100.0	31	100.0	51	100.0	134	100.0

İşletmeciler elde ettikleri gelirin bir bölümü ile yatırım yapmak isterler. Ancak elde edilen gelirin fazla olmaması tarım sektöründeki kişilerin yatırım yapmalarını engellemektedirler. Bu açıdan Tablo 9'da işletmecilerin tarım dışı yatırım yapma durumları gösterilmektedir. Buna göre her üç ilçe içinde geçerli olan durum yatırım yapmadıkları yönde olmalarıdır.

Tablo 9. Ankete katılan işletmecilerin yatırım yapma durumlarına göre dağılımları

Tarım dışı yatırım	Kelkit		Şiran		Köse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Hayır	31	59.6	19	61.3	36	70.6	86	64.2
Evet	21	40.4	12	38.7	15	29.4	48	35.8
Toplam	52	100.0	31	100.0	51	100.0	134	100.0

Anket esnasında işletmeciler elde ettikleri gelirin yetmediğini, ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını ve işletmelerini geliştirmek ve faaliyete devam etmek için borç aldıklarını sözlü olarak ifade etmekle birlikte, Tablo 10'da Kelkit ve Şiran ilçelerinde işletmecilerin yaklaşık %80 ve Köse ilçesinde ise yaklaşık %66 oranında borç aldıkları gözlenmektedir.

Tablo 10. Ankete katılan işletmecilerin 2011 yılında borç alma durumlara göre dağılımları

2011 yılı borcu	Kelkit		Şiran		Köse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Hayır	8	15.4	6	19.4	17	33.3	31	23.1
Evet	44	84.6	25	80.6	34	66.7	103	76.9
Toplam	52	100.0	31	100.0	51	100.0	134	100.0

Silaj işletmeciler içerisinde özellikle süt işletmeciliği yapan birimlerde sütün miktarını ve kalitesi artırmak açısından oldukça önemlidir. Tablo 11'de işletmelerde silaj yapma durumları gösterilmektedir. Bu kapsamda Kelkit ve Şiran ilçelerinde silaj yapma isteği ön planda iken, Köse ilçesinde ise silaj yapılmaması en fazla paya sahiptir.

Tablo 11. Ankete katılan işletmecilerin silaj yapma durumlarına göre dağılımları

Silaj yapma isteği	Kelkit		Şiran		Köse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	48	92.3	15	48.2	9	17.6	72	53.7
Hayır	1	1.9	14	45.2	29	56.9	44	32.8
Olabilir	3	5.8	2	6.6	13	25.5	18	13.5
Toplam	52	100.0	31	100.0	51	100.0	134	100.0

Tablo 12'de işletmelerde fabrika yemi kullanımına ait durum gösterilmektedir. Bu kapsamda Kelkit ve Köse ilçelerinde yüksek oranda fabrika yemi kullanılırken, Şiran ilçesinde fabrika yemi kullanılmamaktadır.

Tablo 12. Ankete katılan işletmelerin fabrika yemi kullanım durumlarına göre dağılımları

Fabrika yemi kullanımı	Kelkit		Şiran		Köse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Hayır	9	17.3	17	54.8	25	29.4	41	30.6
Evet	43	82.7	14	45.2	36	70.6	93	69.4
Toplam	52	100.0	31	100.0	51	100.0	134	100.0

İşletmelerde kullanılan yemin bir bölümü işletme bünyesinden karşılanırken bir bölümü de dışardan alınmaktadır. Bu açıdan Tablo 13'de kullanılan yemlerin işletmelerden karşılanma düzeyleri gösterilmektedir. Tablo'ya göre Kelkin ve Köse ilçelerinde kullanılan yemin en fazla %55-80 işletme bünyesinde karşılanırken, Şiran ilçesinde ise bu oranın oldukça arttığı ve %85-100'ünün işletme bünyesinden karşılandığı gözlenmektedir.

Tablo 13. Ankete katılan işletmelerde yemin işletme bünyesinden karşılama düzeylerine göre dağılımları

İşl. yemin karş. durumu (%)	Kelkit		Şiran		Köse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
10-30	2	3.8	3	9.7	5	9.8	10	7.5
35-50	6	11.5	2	6.5	11	21.6	19	14.2
55-80	25	48.1	6	19.3	18	35.3	49	36.5
85-100	19	36.6	20	64.5	17	33.3	56	41.8
Toplam	52	100.0	31	100.0	51	100.0	134	100.0

Süt sığırcılığı yapılan işletmelerde hayvan başına ortalama süt verimi oldukça önemlidir. Bu açıdan Tablo 14’de ortalama hayvan başına süt verimleri gösterilmektedir. Tabloya göre her üç ilçede de ortalama süt verimlerinin en fazla oranda günlük 10–15 kg süt veren hayvanlardan oluştuğu belirlenmiştir. İşletmelerde yoğunlukta kültür ırkı hayvanı olmasına rağmen yedirilen yemin kalitesinin iyi olmaması ve genellikle hayvanlara fabrika yeminin ağırlıklı olarak verilmesi hayvanlardaki süt verimini azalmıştır.

Tablo 14. Ankete katılan işletmelerde hayvanların günlük ortalama süt verimlerine göre dağılımları

Ortalama süt verimi (kg)	Kelkit		Şiran		Köse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
7-9	12	23.1	13	41.9	13	25.5	38	28.4
10-15	35	67.3	18	58.1	31	60.8	84	62.7
16-20	5	9.6	0	0.0	6	11.7	11	8.2
21<	0	0.0	0	0.0	1	2.0	1	0.7
Toplam	52	100.0	31	100.0	51	100.0	134	100.0

Süt sığırcılığı yapan işletmelerde verim açısından hayvanın cinsi oldukça önemlidir. Bu kapsamda Tablo 15’de işletmelerdeki hayvanların ırklarına göre dağılımları gösterilmiştir. Buna göre en fazla payı her üç ilçe içinde kültür ırkı alırken, en az payı ise verimliliği düşük olan yerli ırk almaktadır.

Tablo 15. Ankete katılan işletmelerdeki hayvanların ırklara göre dağılımları

Hayvan sayıları (adet)	Kelkit		Şiran		Köse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Yerli	70	4.1	35	3.8	115	12.2	220	6.2
Melez	85	5.1	34	3.7	128	13.7	247	7.0
Kültür	1521	90.8	848	92.5	694	74.1	3063	86.8
Toplam	52	100.0	31	100.0	51	100.0	134	100.0

Hayvanların sağım süresi yani laktasyonları yıllık süt üretimi açısından oldukça önemlidir. Bu durum Tablo 16’da görülmektedir. Kelkit ve Şiran ilçelerinde laktasyon süresinin oldukça uzun olduğu 201 günden fazla sağım süresine sahip hayvanlar en fazla payı alırken, Köse ilçesinde ise sağım süresi oldukça düşük olup 80–100 arasında sağım yapılan hayvanlar mevcuttur.

Tablo 16. Ankete katılan işletmelerde hayvanlara ait laktasyon sürelerine göre dağılımları

Laktasyon süresi (gün)	Kelkit		Şiran		Köse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
80-100	0	0.0	0	0.0	21	41.2	21	15.7
101-150	0	0.0	0	0.0	7	13.7	7	5.2
151-200	0	0.0	8	25.8	16	31.4	24	17.9
201<	52	100.0	23	74.2	7	13.7	82	61.2
Toplam	52	100.0	31	100.0	51	100.0	134	100.0

Tablo 17’de işletmelerdeki yıllık süt miktarları gösterilmektedir. Buna göre Kelkit ve Şiran ilçelerinde yıllık süt üretimi en fazla payla 2001–3000 kg arasında olan gruba ait iken Köse ilçesinde ise 1001–3000 kg olan gruba aittir.

Tablo 17. Ankete katılan işletmelerin yıllık süt üretimlerine göre dağılımları

Yıllık süt mik- tarı (kg)	Kelkit		Şiran		Köse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
600-1000	0	0.0	2	6.5	17	33.2	19	14.2
1001-2000	0	0.0	10	32.2	24	47.1	34	25.4
2001-3000	32	61.5	19	61.3	1	2.0	52	38.8
3001-4000	10	19.3	0	0.0	6	11.8	16	11.9
4001<	10	19.2	0	0.0	3	5.9	13	9.7
Toplam	52	100.0	31	100.0	51	100.0	134	100.0

İşletmelerde sağılan sütte kayıpların oluşmaması ve sağım hijyeni açısından en doğru yöntem süütün sağım makine ile sağılmasıdır. Söz konusu ilçelerdeki sağım şekillerine ait veriler Tablo 18’de gösterilmektedir. Her üç ilçe içinde en fazla payı sağım makinesi yöntemini kullanan işletmeciler almaktadır. Bu ilçeler içerisinde de Kelkit ilçesi en fazla orana sahiptir.

Tablo 18. Ankete katılan işletmelerde uygulanan sağım şekline göre dağılımları

Sağım şekli	Kelkit		Şiran		Köse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Elle	14	26.9	15	48.4	21	41.2	50	37.3
Sağım makinesi ile	38	73.1	16	51.6	30	58.8	84	62.7
Toplam	52	100.0	31	100.0	51	100.0	134	100.0

İşletmelerde üreticiler sağım makinesi kullanırken, bir bölümü kendine ait olanı, diğer kısmı ise köyün ortak malını kullanmaktadır. Sağım makinesi kendine ait olan kişiler Tablo 19’da üç ilçe içinde en fazla paya sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 19. Ankete katılan işletmelerde sağım ünitesine sahip olma durumuna göre dağılımları

Sağım ünit sahip olma	Kelkit		Şiran		Köse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	48	92.3	21	67.7	33	64.7	102	76.1
Hayır	4	7.7	10	32.3	18	35.3	32	23.9
Toplam	52	100.0	31	100.0	51	100.0	134	100.0

Söz konusu ilçelere ait işletmelerde süt veriminin iyi olduğu ve bunun da söz konusu işletmelerdeki kültür ırkı hayvanların payının yüksek olmasından kaynaklandığı bilinmektedir. Bu açıdan hayvanların ırkının ıslah edilmesin en etkili yöntem olan suni tohumlama yaptırılma düzeylerinin belirlenmesi gerekmektedir. Tablo 20’de işletmeler ait suni tohumlama yaptırma durumları belirlenmiştir. Tabloya göre her üç ilçede de anket yapılan işletmelerde yaklaşık % 90 oranında suni tohumlama yaptırıldığı gözlenmiştir.

Tablo 20. Ankete katılan işletmelerde suni tohumlama yaptırma durumuna göre dağılımları

Sunî tohum.	Kelkit		Şiran		Köse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	51	98.1	28	90.3	42	82.4	121	90.3
Hayır	1	1.9	3	9.7	9	17.6	13	9.7
Toplam	52	100.0	31	100.0	51	100.0	134	100.0

Tablo 21’de işletmelere ait ahırlarda suluk bulundurma düzeyleri belirlenmiştir. Kelkit ve Köse ilçelerinde ahırlarda yüksek oranda suluk bulundurulurken, Şiran ilçesinde bulundurmayanların oranı oldukça fazladır.

Tablo 21. Ankete katılan işletmelerde ahırlarda suluk bulundurma durumlarına göre dağılımları

Ahr. Suluk olma durumu	Kelkit		Şiran		Köse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	51	98.1	8	25.8	36	70.6	95	70.9
Hayır	1	1.9	23	74.2	15	29.4	39	29.1
Toplam	52	100.0	31	100.0	51	100.0	134	100.0

Tablo 22’de işletmelere ait ahırlarda dışkı atma sistemine sahip olma düzeyleri belirlenmiştir. Kelkit ve Köse ilçelerinde ahırlarda yüksek oranda bu sistem mevcut iken, Şiran ilçesinde bulundurmayanların oranı oldukça fazladır.

Tablo 22. Ankete katılan işletmelerde ahırlarda dışkı atan sistem bulundurma durumlarına göre dağılımları

Ahr. dışkı sist.durumu	Kelkit		Şiran		Köse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	52	100.0	9	29.0	31	60.8	92	68.7
Hayır	0	0.0	22	71.0	20	39.2	42	31.3
Toplam	52	100.0	31	100.0	51	100.0	134	100.0

Tablo 23’de işletmecilerin elde ettikleri sütü değerlendirme şekillerine göre dağılımları gösterilmektedir. Her üç ilçede de işletmeciler yüksek oranda ürettikleri sütü kendi bünyelerinde değerlendirmeyi seçer iken, bu seçenektan sonra en yüksek oranı mandıraya vermek suretiyle değerlendirme seçeneği almaktadır. Ayrıca ürettiği sütü hiçbir şekilde değerlendirmeyen kişiler oranının en fazla Şiran ilçesinde olduğu gözlenmektedir.

Tablo 23. Ankete katılan işletmecilerin ürettikleri sütü değerlendirme durumları göre dağılımları

Sütün değer.	Kelkit		Şiran		Köse		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Değerlendirmiyor	0	0.0	8	25.8	4	7.8	12	9.0
Kendi işliyor	27	51.9	15	48.4	29	56.9	71	53.0
Mandıraya veriyor	25	48.1	8	25.8	17	33.3	50	37.3
Direk tüketi. satış	0	0.0	0	0.0	1	2.0	1	0.7
Toplam	52	100.0	31	100.0	51	100.0	134	100.0

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

-Her üç ilçede de hayvansal ürünlerde verim ve buna bağlı olarak gelir oldukça düşük düzeydedir. Gelir seviyesini artırmak için hayvancılıkta bölgeye uygun ırklarla çalışılarak verimin ve dolayısıyla hayvancılıktan elde edilen gelirin artırılması gerekmektedir.

-Hayvancılıktan elde edilen gelirin düşük olmasından dolayı üç ilçede de üreticiler hayvancılık dışından faaliyetlerde yoğun olarak bulunmaktadır. Üreticilerin hayvancılıkta ihtisaslaşmaları için hayvancılığın cazip hale getirilmesi ve hayvancılıktan kar elde edilebilmesi için uygun şartlar sağlanmalıdır. Şartların sağlanması verimliliği yüksek ırklarla çalışmak suretiyle ve piyasa için üretim yapan işletmelerden geçmektedir. Her üç ilçede de kültür ırkı hayvan sayısı fazla olmasına rağmen süt veriminin hayvan başına 10-15 kg olduğu görülmektedir.

-Her üç ilçede de üreticiler tarım dışında yatırımda bulunmamaktadırlar. Bu durum hayvansal üretim yapan işletmeler için istenen şartları da beraberinde getirmemektedir. Üç ilçede üreticiler sağımındaki kayıpların en aza indirildiği makine ile sağım yolunu tercih etmekte, ahırlarında suluk ve dışkı atma sistemine sahiptirler. Bu açıdan çalışma alanındaki işletmelerde bilinçli bir hayvancılığın yapıldığından bahsedilebilmektedir. Ancak problem üreticiler bilinçli bir hayvancılık faaliyetinde bulunmalarına rağmen ürettikleri sütü kendileri işlemekte ve ürettikleri ürünleri piyasa için değil genellikle kendi bünyelerinde tüketmektedirler. Bu durum işletmelerin hayvancılıktan gelir elde edememelerine ve işletmelerinde geçimlik aile işletmeleri şeklinde oluşmasına neden olmaktadır. Yapılan faaliyetten gelir elde edilebilmesi ve üreticilerin hayat standartlarının ve yaşam kalitelerinin artırılması için hayvancılığın sadece ev ihtiyacı için değil piyasa içinde yapılmasının gerektiği aşikardır. Bu kapsamda üretilen süt miktarının artırılması ve sütün direk araçlar olmaksızın katma değerinin artırılabilmesi için soğuk zincirin bozulmadan işleyicilerin eline geçmesini sağlayacak sistemin ve bölge için gerekli süt işleme tesislerinin kurulması gerekmektedir. Tesislerin kurulması için izlenecek politikalarla bölgenin yatırımcılar için cazip hale getirilmesi oldukça önemlidir. Bu durumun yüksek oranda göç veren Gümüşhane ili bazında göçleri de önleyici bir unsur olarak hizmet edeceği düşünülmektedir.

Ayrıca çalışmanın, bu konuda çalışan bilim insanlarına ve politika yapıcılara bölgedeki hayvansal işletme ve işletmecilerle yapısal durumları ile ilgili bilgi vereceği ve kendinden sonra yapılacak çalışmalara temel teşkil edeceği aşikardır.

KAYNAKLAR

- Boran, Ş., 2010. Süt ve Süt Ürünleri Sektörüne Genel Bakış. Ar-Ge Bülteni (Haziran), Ankara.
- Demir, N., Yavuz, F., 2010. Hayvancılık Destekleme Politikalarına Çiftçilerin Yaklaşımlarının Bölgearası Karşılaştırmalı Analizi. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 41-2: 113-12.
- Demir, N., Yavuz, F., 2012. A Regional Comparative Analysis of Factors Affecting Farmers' Decision to Benefit From Milk Incentive Premium in Turkey. African Journal of Business Management Vol.7 (9): 3356-3363.

DOKA, 2010-2013. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, TR90 Doğu Karadeniz Bölge Planı (Trabzon, Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize).

Hekimoğlu, B., Altındağ, M., 2008. Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler. Samsun Tarım İl Müdürlüğü Raporu.

PSR, 2010. Bölge Tarımının Sorunları ve Hassas Tarımda Modern Yaklaşımlar, Gümüşhane Üniversitesi Harita Mühendisliği Bölümü, Panel Sonuç Raporu.

TUIK, 2012. Hayvancılık İstatistikleri. www.tuik.gov.tr

USK, 2011. Ulusal Süt Konseyi. Dünya ve Türkiye’de Süt Sektör İstatistikleri.

Yörük, M., 2007. AB Uyum Sürecinde Türkiye Süt Sektörü. SETBİR sunum (27 Haziran), İstanbul.